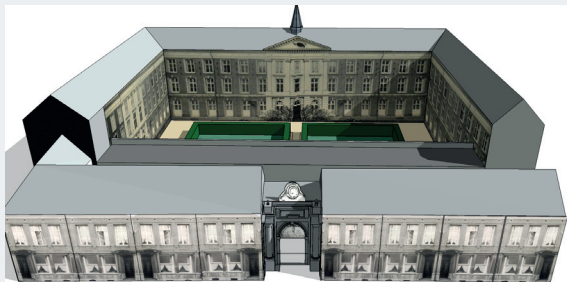

DRIUTIUSCOLLEGE en de eerste VLAAMSE RUIMTE

Deze prachtige poort* was de ingang van het grote Driutiuscollege, vernield in de Eerste Wereldoorlog, dat gesticht werd door de prominente professor theologie Michiel Driutius, medewerker aan de Bul van 1559. Hij was rector van de universiteit, kerkelijk rechter en deken van de Sint-Pieterskerk.

De Nederlanden waren in de 16de eeuw politiek onafhankelijk geworden, maar kerkelijk bleven ze afhankelijk van Franse en Duitse aartsbisdommen. De, mede door Leuvense theologen inhoudelijk en ruimtelijk voorbereide, pauselijke bul "Super Universas" van 1559 stichtte een onafhankelijke, nieuwe, driedelige Nederlandse kerk. Ten noorden van de grote rivieren (Waal, Schelde): de Noordelijke Nederlanden; ten zuiden werden de Nederlanden opgedeeld naar taal in de Franstalige (Gallicae) Zuidelijke Nederlanden en de Nederlandssprekende (Flandricae) Vlaamse Ruimte.

De Vlaamse ruimte van Duinkerke tot Roermond werd aldus voor de eerste maal als eenheid erkend en omschreven. Ze werd tevens kerkelijk zelfstandig als aartsbisdom Mechelen met 6 bisdommen: Ieper, Brugge, Gent, Antwerpen, 's Hertogenbosch en Roermond. Bij de staatsvorming van 1980 kreeg ze haar huidige structuur en naam: de Vlaamse Gemeenschap.

Kaart: De eerste erkenning van de Vlaamse Ruimte (Aartsbisdom Mechelen), cartografie Frans Depuydt en Herman Van der Haegen

De eerste erkenning van de Vlaamse Ruimte (1559)

Prof. Em. Herman Van der Haegen

Pieter van den Keere or Petrus Kaerius (1571-ca. 1646)

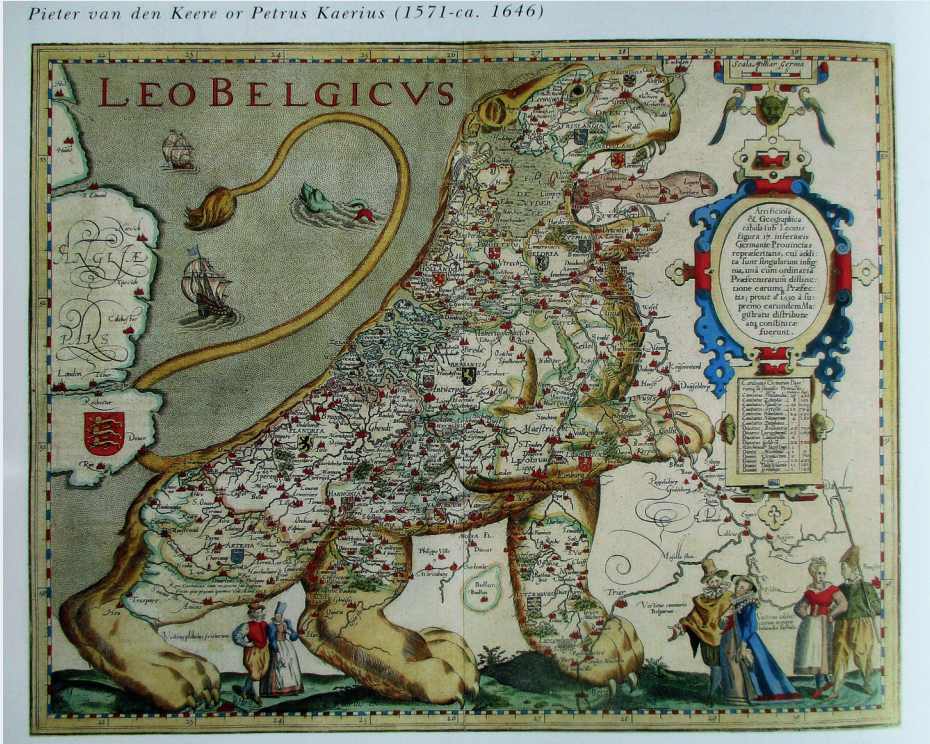

Fig. 1: De Leo Belgicus, Pieter van den Keere (1517)

Karel V (keizer Karel, 1515-1555) bouwde de Nederlanden uit tot één volwaardige staat met 17 provinciën (Fig. 1), dit ondanks verschillen in structuur en taal. Financieel, juridisch en qua erfopvolging werden ze een politieke eenheid. Bovendien had hij de Nederlanden onafhankelijk gemaakt van Frankrijk en het Duitse Rijk. De kers op de taart van de onafhankelijkheid der Nederlanden ontbrak echter. De kerk bleef immers afhankelijk van Franse en Duitse aartsbisdommen. Dit omdat de paus in onmin verkeerde met de keizer.

In de uit de middeleeuwse kerstening daterende kerkstructuur (Fig. 2) waren heel wat mistoestanden gegroeid. De meeste bisschoppen leefden als vorsten en beheersten de taal van de meerderheid van hun gelovigen niet. Ook de hogere, rijk van prebenden voorziene kerkfuncties – die men vervolgens niet vervulde – waren in adellijke handen, om slechts enkele structurele mistoestanden te noemen. Dit en meer maakte dat de kerk geen weerwerk kon bieden tegen het oprukkend protestantisme. De recent ingevoerde inquisitie bleek contraproductief.

Na de troonsafstand van Karel V klaarden de verhoudingen met Rome op en gaf Filips II (koning van 1555 tot 1598) in het geheim, om binnen- en buitenlandse weerstand te vermijden, opdracht een nieuwe structuur voor een onafhankelijke Nederlandse kerk te ontwerpen. Leuvense theologen blijken door hun werkzaamheden in Trente en hun kritische kennis van de bestaande toestand hierbij een belangrijke rol te spelen. Een van hen, Franciscus Sonnius, had reeds een eerste ontwerp voor herstructurering ontworpen. Er werden afgevaardigden naar het hele land gestuurd om de noden, de gebruikte taal en de mogelijkheden om bisdommen te financieren, te onderzoeken.

Dit leidde tot een religieus verantwoord ruimtelijk voorstel voor een geherstructureerde, onafhankelijke Nederlandse kerk. Het gehele project stond onder leiding van Viglius van Aytta, brein van de Brusselse administratie en als geen ander kenner van de economie en cartografie van de Nederlanden, maar ook voorzitter van de Geheime Raad.

In opdracht van Filips II vertrok Sonnius in de lente van 1558, te paard, met het plan naar Rome. Een commissie van kardinalen onderzocht het ontwerp voor de nieuwe kerkstructuur. Na enkele wijzigingen werd ze bekrachtigd door paus Paulus IV met de bul 'Super Universas'. Ruimtelijk schafte deze de bestaande bisdommen af en creëerde voor de Nederlanden 18 nieuwe religieus goed uitgeruste kleinere bisdommen gegroepeerd in drie kerkprovincies(aartsbisdommen): Mechelen, Utrecht en Kamerijk (Fig. 3).

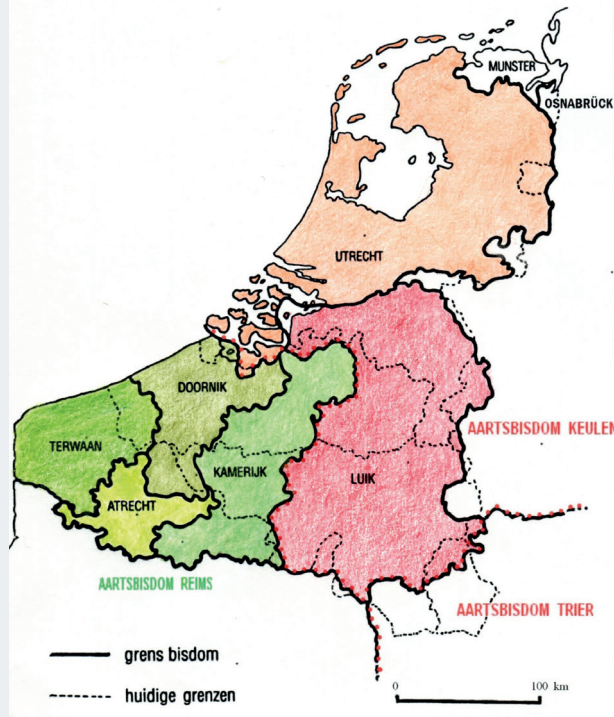
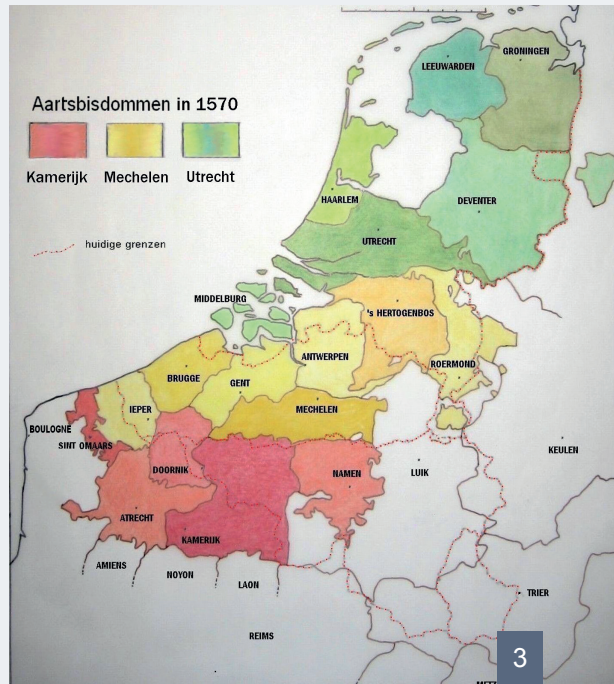

Fig. 2: Bisdommen in de Nederlanden voor de herstructurering in 1559, Cartografie Frans Depuydt.

Fig. 3: De regionale indeling van de Nederlandse kerk in 1570, Cartografie Frans Depuydt.

De presentatie van de bul door Sonnius vond plaats op het consistorie van 12 mei 1559. In de bul valt het verschillend taalgebruik in de twee aartsbisdommen van de Zuidelijke Nederlanden als differentiërend element op.

De Nederlands (Flandricae) sprekende Vlaamse ruimte, die zich ten zuiden van de grote rivieren van Duinkerke tot Roermond uitstrekte. Ze omvatte het grootste deel van de traditionele regio's Vlaanderen, Brabant en Gelderland. Deze Vlaamse ruimte, het volkrijkste, economisch en politiek belangrijkste deel van de Nederlanden, werd nu erkend en geherwaardeerd. Ze werd zetel van een aartsbisdom met 7 bisdommen (Leper, Brugge, Gent, Antwerpen, 's-Hertogenbosch, Roermond, en Mechelen als aartsbisdom), terwijl ze tot 1559 geen enkel bisdom telde.

Het Franstalig aartsbisdom Kamerijk (met de bisdommen St. Omaars, Atrecht, Doornik en Namen) strekte zich uit van west naar oost, ten zuiden van de Vlaamse ruimte.

Het aartsbisdom Utrecht omvat het gebied ten noorden van de traditionele, historische en verkeersgeografische grens van de grote rivieren (Waal, Merwede, Westerschelde). Het werd het nieuwe aartsbisdom Utrecht met de bisdommen: Middelburg, Haarlem, Leeuwarden, Groningen en Deventer.

De uitwerking van de bul betekende een belangrijke vooruitgang voor de Contra-reformatie in de Nederlandse kerk. Politiek leidde ze tot een sterke impuls voor de opstand (Acte van Verlatinghe, 1581). Voor de Vlaamse Ruimte had de erkenning van het Nederlandstalig aartsbisdom Mechelen (van Duinkerke tot Roermond) geen politieke gevolgen, maar betekende wel de eerste erkenning als eenheid van het Nederlandse taalgebied. Dit uitte zich in een samenhangingsgevoel, onder meer gedragen door de gezamenlijke Mechelse volks catechismus (1607) en de werking van de twee offensieve ordes van de Contra-reformatie: Jezuïeten (onderwijs) en Capucienen (volkspredding), per taalgebied.

Het boek 'De eerste Vlaamse ruimte' is uitgegeven bij Doorbraak Boeken (2017)

Document uitgegeven ter gelegenheid van de inhuiddiging van de gedenkplaat
'De eerste erkenning van de Vlaamse Ruimte' (Leuven, 15 oktober 2020).

VU.: Kenis Ramon (Leuvens Historisch Genootschap) Kaboutermansstraat 66 3000 Leuven